

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

УДК 025.17:930.85:[378:027.7(477.64)

DOI <https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.2.9>

Антошак Марина Миколаївна,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії та філософії

Бердянського державного педагогічного університету

orcid.org/0000-0001-5275-7433

mberezhna1966@ukr.net

Білокінь Світлана Володимирівна,

завідувач бібліотеки

Бердянського державного педагогічного університету

s.v.bilokin@gmail.com

Золотар Людмила Миколаївна,

кандидат історичних наук,

старша викладачка кафедри історії та філософії

Бердянського державного педагогічного університету

orcid.org/0000-0002-0070-0491

zolotar_lyuda@ukr.net

ФОНД РІДКІСНОЇ І ЦІННОЇ КНИГИ БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ДжЕРЕЛО ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У статті досліджується роль та значення фонду рідкісної і цінної книги бібліотеки Бердянського державного педагогічного університету у контексті збереження національної культурної та інтелектуальної спадщини.

Здійснено комплексний історико-книгознавчий аналіз процесу генезису, функціонування та соціокультурної ролі фонду. Дослідження базується на вивченні специфіки формування окремого підрозділу бібліотеки, створення книжкових колекцій, які сформували унікальні зібрання книжкових пам'яток. Автори публікації висвітлюють специфіку формування колекції, що включають стародруки, прижиттєві видання відомих діячів науки та культури, освіти, а також книги з дарчими написами та екслібрисами.

Наголошено на важливості збереження таких фондів у контексті сучасних викликів для культурної спадщини України. Висвітлено значення фонду у вихованні студентської молоді та популяризації книжкової культури Приазовського регіону. Фонд рідкісної та цінної книги Бердянського державного педагогічного університету є не лише структурним підрозділом бібліотеки, а й унікальним культурним осередком.

Це дослідження спрямоване на звернення уваги на об'єкти, які є частиною культурної спадщини, але в умовах війни, яка створює безпрецедентні ризики: загроза фізичного знищення або неналежного зберігання раритетів, ризик незаконного вивезення (мародерства) культурних цінностей, неможливість доступу українських науковців до першоджерел. Публікація підкреслює необхідність звернення уваги та фіксації статусу таких фондів та розробки стратегій їхнього дистанційного моніторингу й майбутнього повернення до українського наукового та культурного простору.

Ключові слова: рідкісна книга, цінні видання, бібліотечний фонд, культурна спадщина, книжкові пам'ятки, історія книги, національна пам'ять, Північне Приазов'я.

Antoshchak Maryna,

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department
of the History and Philosophy of Berdyansk State Pedagogical University
orcid.org/0000-0001-5275-7433
mberezhna1966@ukr.net*

Bilokin Svitlana,

*Library Director of Berdyansk State Pedagogical University
s. v. bilokin@gmail.com*

Zolotar Liudmyla,

*Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department
of the History and Philosophy of Berdyansk State Pedagogical University
orcid.org/0000-0002-0070-0491
zolotar_lyuda@ukr.net*

RARE AND VALUABLE BOOK COLLECTION OF BERDYANSK STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY AS A SOURCE OF CULTURAL HERITAGE PRESERVATION

This article examines the role and significance of the collection of rare and valuable books at the library of Berdyansk State Pedagogical University in the context of preserving the national cultural and intellectual heritage.

A comprehensive historical and bibliographical analysis of the genesis, functioning and socio-cultural role of the collection has been carried out. The study is based on an examination of the specific process of establishing a separate section of the library and creating book collections that have formed unique collections of book artefacts. The authors of the publication highlight the specifics of the collection's formation, which includes incunabula, lifetime editions by renowned figures in science, culture and education, as well as books with dedications and bookplates.

The importance of preserving such collections in the context of contemporary challenges to Ukraine's cultural heritage is emphasised. The significance of the collection in the education of students and the promotion of book culture in the Azov region is highlighted. The Rare and Valuable Books Collection of Berdyansk State Pedagogical University is not only a structural unit of the library but also a unique cultural centre.

This study aims to draw attention to objects that form part of cultural heritage, but which, in the context of war, face unprecedented risks: the threat of physical destruction or improper storage of rare items, the risk of the illegal removal (looting) of cultural artefacts, and the inability of Ukrainian researchers to access primary sources. The publication emphasises the need to draw attention to and document the status of such collections, and to develop strategies for their remote monitoring and future return to the Ukrainian academic and cultural sphere.

Key words: rare book, valuable editions, library collection, cultural heritage, book monuments, history of the book, national memory, Northern Azov region.

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві, де цифровізація охоплює всі сфери життя, особливої ваги набуває збереження матеріальних носіїв інтелектуальної пам'яті. Книжкові пам'ятки – це не лише джерело інформації, а й унікальні об'єкти матеріальної культури, що відображають еволюцію суспільної думки, книжкового мистецтва та історії освіти. В умовах повномасштабної агресії РФ проти України особливої гостроти набуває питання збереження книжкових пам'яток, що залишилися на тимчасово окупованих територіях. Фонд рідкісної і цінної книги Бердянського державного педагогічного

університету, опинився саме в такій ситуації. Проблема полягає не лише у загрозі фізичного знищення колекції, а й у спробах легітимізації її привласнення окупаційними структурами. Це дослідження – це можливість продемонструвати унікальність фонду та шляхи формування колекцій, і їх значення в популяризації культурної спадщини регіону.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема збереження та наукового аналізу колекцій фондів рідкісних та цінних видань університетських бібліотек є об'єктом уваги багатьох українських науковців. Дослідження цієї тематики можна умовно поділити на кілька

напрямів: загальнотеоретичні та методологічні засади. Фундаментальне значення для розуміння поняття «книжкова пам'ятка» та розробки методики опрацювання рідкісних видань мають праці фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, зокрема Г. І. Ковальчук. Її дослідження заклали методологічну базу для атрибуції, наукового опису та каталогізації рідкісних книг у фондах наукових бібліотек. Також важливими є розвідки Н. П. Бондар та М. І. Мельник, які розглядають стародруки як частину національного культурного надбання.

Специфіка формування фонду рідкісної та цінної книги БДПУ тісно пов'язана з історією самого навчального закладу (від чоловічої гімназії до сучасного університету). У цьому контексті важливими є праці істориків університету, таких як І. І. Лиман та В. М. Константінова. Їхні дослідження з історії Бердянської чоловічої гімназії та інших навчальних закладів, які були наступниками гімназії, дають змогу відстежити шлях надходження перших цінних видань до бібліотеки, що стали основою сучасного фонду рідкісної книги.

Безпосередній аналіз структури фонду, опис окремих колекцій та стародруків представлений у публікаціях працівників бібліотеки університету. У них висвітлюються результати інвентаризації рідкісних видань, досвід створення електронних каталогів та цифровізації цінних об'єктів для забезпечення доступу до них широкого загалу дослідників. Але більшість із них були опубліковані в засобах масової інформації місцевого або регіонального рівня.

Питання ролі бібліотек як центрів збереження культурної спадщини Північного Приазов'я порушуються у збірниках наукових праць, присвячених краєзнавству та історії освіти регіону. Дослідники звертають увагу на те, що фонд БДПУ є унікальним джерелом для вивчення інтелектуальної історії регіону XIX – початку XX століття. Але згадка фонду була в загальному контексті щодо збереження культурного надбання Запорізької області.

Метою дослідження є аналіз структури та складу фонду, визначення історичної, наукової та художньої цінності конкретних екземплярів, що зберігаються в бібліотечному підрозділі, роль університетської спільноти в популяризації та збереженні культурної спадщини

та окреслення важливості фонду рідкісної і цінної книги в загальнонаціональному контексті.

Методологія дослідження фонду рідкісної і цінної книги Бердянського державного педагогічного університету як джерела збереження культурної спадщини передбачає комплексний підхід, що поєднує методи книгознавства, історії, культурології та бібліотекознавства, тому для здійснення дослідження були залучені фахівці бібліотечної справи та історики. Дослідження ґрунтується на аналізі, вивченні та узагальненні наявних колекцій фонду. Частково були залучені історико-генетичний метод, який дозволяє простежити шлях формування фонду БДПУ, виявити джерела надходження книг (приватні колекції, реорганізовані бібліотеки, дарунки), та хронологічний метод, покликаний структурувати видання за періодами (стародруки, видання XIX – початку XX ст., прижиттєві видання класиків). Джерелознавчі методи дозволили вивчити книгу як матеріальний об'єкт та дослідити її провенанс.

Виклад основного матеріалу. Створення і функціонування в бібліотечних установах фондів рідкісних і цінних книг не є поодиноким випадком та засвідчує той факт, що керівництво установи прагне до збереження та популяризації книг, які мають історичну, типографічну чи естетичну цінність. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України та окупація частини її території відобразилися на всіх сферах життя. Освітньо-культурні установи та організації стали об'єктами руйнувань та знищення. Звернення уваги на становлення та діяльність цього підрозділу – це можливість представити цінність та значення фонду з різних аспектів: бібліотечного, педагогічного та в контексті збереження культурної спадщини регіону.

Бердянський державний педагогічний університет, а саме його матеріально-технічна база, залишилася в окупації, але більша частина науково-педагогічних працівників та співробітників були переміщені до Запоріжжя і продовжили працювати в українському законодавчому полі, готуючи фахівців відповідно до профілю навчального закладу. Найціннішим, звісно, є кадровий потенціал будь-якої організації, але в окупації залишився весь бібліотечний фонд університету, який на початок 2022 року становив 272 488 одиниць зберігання, і, звісно, фонд рідкісної і цінної книги залишився

в стінах університету. Швидка окупація регіону – Бердянськ був окупований 27 лютого 2022 року – не дозволила вирішити питання евакуації бібліотечного фонду. (Бібліотека Бердянського державного педагогічного університету, 2026, <https://library.bdpu.org.ua/>).

Реалізація концепції створення фонду рідкісних і цінних видань пройшла шлях від стратегічного задуму до практичного впровадження, яке стало можливим завдяки адміністративним трансформаціям у структурі бібліотеки. Офіційне функціонування нового структурного підрозділу було ініційовано у грудні 2012 року. Початковий етап діяльності включав забезпечення матеріально-технічної бази, облаштування спеціалізованого приміщення та розробку нормативно-інструктивної бази (положень та інструкцій). Формування джерельної бази здійснювалося за двома основними векторами: шляхом ретроспективного відбору документів із основного книгосховища та за рахунок дарчих надходжень. Суб'єктний склад дарувальників охоплював науково-педагогічний персонал, співробітників та студентів університету, а також представників міської громади. Важливим аспектом комунікаційної політики стало систематичне оприлюднення відомостей про дарувальників на сайті бібліотеки. Процес комплектування фонду характеризується динамічністю та безперервним кількісним зростанням. Хронологічні межі фонду визначено періодом другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття. Науково-фондова робота включала розробку картотеки в паперовому та електронному форматі, вивчення та джерелознавчий аналіз відібраних примірників. Окремим вектором діяльності ідея оцифрування видань, але було оцифровано лише титульні сторінки, які були додані до електронної картотеки. Систематизація фонду базується на групуванні документів за типологічними та тематичними ознаками, що супроводжується розробкою відповідної системи абrevіатур. Структура колекції представлена такими категоріями: видання з унікальними видавничими марками, краєзнавча література, прижиттєві публікації класиків науки та художньої літератури, репринтні й факсимільні копії, а також навчальні посібники періоду діяльності чоловічої гімназії.

Найдавнішим виданням у структурі фонду є другий том *[Книги разрядные, по официальным*

онных спискам, изданные с Высочайшего соизволения II отделением Его Императорского Величества канцелярии] 1855 року перевидання. Хронологічні межі змісту цього тому охоплюють 1628–1636 роки та містять відлілі матеріали розрядних книг з 15-ї по 24-ту включно (Каталог ФРЦК, 2012–2022, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan>).

Досить репрезентативними є джерела, які відносяться до довідкових видань, у фонді зберігається повне зібрання *[Энциклопедический Словарь]* за редакцією професора І. Є. Андрієвського, в продовженні К. К. Арсеньєва та професора Ф. Ф. Петрушевського (1890–1907]), який має 82 основні томи та 4 додаткові. Інше довідкове видання це *[Энциклопедический Словарь Русского Библиографического Института. Бр. А. и И. Гранатъ и К°]*. 7-е изд. Совершенно перераб.; (11-е повторное) / под ред. проф. Ю. С. Гамбарова, проф. В. Я. Желъзнава, проф. М. М. Ковалевскаго и др. М.: Гранатъ и К°, нараховує 52 одиниці зберігання. На цих словниках розміщені видавничі марки і вони є книгами періоду діяльності чоловічої гімназії (Каталог ФРЦК, 2012–2022, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan>).

Окрема місце в комплектуванні фонду відводили книгам, які були подаровані, в публікації наведені лише деякі джерела та їх дарувальники, а саме: *[Марбе К. Научное и практическое значение психологии, пер. съ нем. СПб.: Типография «СЪВЕРЪ», 1913. 73 с. Бесплатное приложение къ газете «Школа и Жизнь»]*, була подарована головою Бердянського міського грецького товариства «Еллада» Нагай І. Д. *[Иллюстрированная история религий: Т. I: Кн. 1 / сост. д-ром и ординарнымъ проф. теологии въ Амстердамъ Д. П. Шантени-де-ля-Соссей; пер. съ послѣдняго нѣм. изд. подъ ред. В. Н. Линдъ. М.: Изд. магазина «Книжное дело», 1899. 342 с.]*, подаровано старшою науковою співробітницею відділу рукописів бібліотеки ім. Вернадського Біловою С. М. (м. Київ). За період з 2012–2022 роки було подарована 50 книг, що становить близько 5% від загальної чисельності фонду (Каталог ФРЦК, 2012–2022, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan>).

Важливий сегмент джерельної бази дослідження становлять документи з історії Бердянщини, що висвітлюють еволюцію освітньої та медичної сфер регіону. Ключовим джерелом є фундаментальне видання [Сборник постановлений Бердянского Уѣздного Земского Собрания с 1866 г. по 1908 г. Т. 2. М.: Мысль, 1911. 980 с.], зміст якого дозволяє реконструювати механізми функціонування та нормативно-правового регулювання закладів соціальної інфраструктури повіту. Окрім того, значну наукову цінність має «Общій очеркъ состоянія народных училищъ Таврической губернии за 1886 г. Бердянскъ, 1887. 142 с.», де репрезентовано статистичні та аналітичні дані щодо стану народної освіти. Загалом регіональний аспект представлений п'ятьма фаховими виданнями, хронологічні межі яких (1866–1915 pp.) охоплюють період активної модернізації краю (Каталог ФРЦК, 2012–2022, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan>).

Виходячи з профілю навчального закладу, найбільш чисельним розділом фонду є освіта, навчання та виховання. Ці джерела одночасно можна віднести до різних колекцій: вони можуть бути і прижиттєвими виданнями, і книгами періоду діяльності чоловічої гімназії, деякі з них: [Багал'їй Д. И. Опытъ исторіи Харьковскаго Университета (по неизданнымъ матеріаламъ). Т. 1. (1802–1815 г.). Х.: Паровая Типогр. и Литогр. Зильберберг, 1898. 1204 с.: ил. изд. ил. портрет. выдающ. дѣятел]. Філософські праці мають також видавничу марку і датуються періодом існування чоловічої гімназії: [Гегель Г. В. Ф. Наука логики. Ч. 1. Объективная логика. Кн. 1. Учение о бытіи; пер. с нем. Н. Г. Дебольскага. Петроградъ: Типогр. М. М. Стасюлевича, 1916. 269 с.]; [Конть О. Курсъ положительной философіи: в 6 т. Т. 1. Философія; Математики СПб.: Тов. «Посредникъ», 1900. 141 с.]. Найбільш представницькими в контексті наповнення є такі розділи фонду: історія – 156, математика – 169 та художня література – 216 одиниць зберігання (ФРЦК, 2026, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu>).

Важливим етапом систематизації фондів стало формування колекції «Україніка», яка наразі налічує 98 примірників. До її складу увійшли праці вітчизняних науковців, класиків літератури, а також видання українських

друкарень і видавництв, що хронологічно охоплюють період від кінця XIX до першої половини XX ст. Попри тривалі фахові дискусії щодо доцільності назви та принципів відбору матеріалів, створення колекції було визнано необхідним кроком для виокремлення національного складника. Необхідність такої ініціативи зумовлена значною мовною асиметрією фонду рідкісних та цінних книг: близько 88% його загального обсягу становить російськомовна література. Така структурна деформація є безпосереднім наслідком тривалої імперської та радянської політики, спрямованої на нівелювання української культурної ідентичності в книговидавничій справі. (ФРЦК, 2026, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu>).

Окремою колекцією є репринтні та факсимільні видання. Репринт – це майже першодрук, але з більш розширеними можливостями. Факсиміле – друк твору, що графічно точно відтворює раніше випущене оригінальне видання або рукопис, підпис, малюнок, креслення, гравюру, монограму, включаючи всі особливості паперу й обкладинки. Ця колекція налічувала 124 назви, основним джерелом поповнення були фонди бібліотеки. Інтерес викликали деякі з них, а саме: [Руссьян Ц. К. Определенные интегралы] 1914 року в рукописному варіанті; [Синцов Д. М. Геометрические приложения дифференциального исчисления] 1919 року, надруковані на друкарській машинці. У фонді є видання іноземними мовами, а саме англійською, італійською, німецькою: [Picken D. K. *The Theory of Elementary Trigonometry*. Wellington: Whitcombe & Tombs Limited, 1910. 48], [Les cEuvres complites de Calileo Galilei: prospectus de lareimpression de L'edition national. Florence: G. Barbera E'diteur, 1929. 23], [Schallreuter Walter. *Einführung in die Physik. B. 1. Mechanik und Akustik. 2 auflage*. Halle: VEB Wilhelm Knapp Verlag, 1954. 352. mit 385] [Abbildungen, Grammatik der deutschen Sprache. Satz-und Beziehungslere / Als Ergnzung zum Duden bearbeitet von Dr. Walter Jung, unter Mitwirkung von Prof. Dr. Henrik Becker. Leipzig: Veb Bibliographisches Institut, 1961. 284] (Каталог ФРЦК, 2012–2022, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan>).

У 2019 році було вирішено додати до фонду дві нові колекції, які, хоча хронологічно й не вписувалися в рамки фонду, стали його

складовою частиною. Це колекція мініатюр та малоформатних видань, яка нараховувала 33 одиниці, що були надруковані українською, російською та німецькою мовами. Колекція періодичних видань представлена 20 підшивками місцевої та регіональної преси, які датовані періодом 1964–1971 років. Робота з аналізу та дослідження цих колекцій була розпочата, але не завершена (ФРЦК, 2026, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu>).

Додаткову інформацію ми можемо дізнатися з провенієнцій (лат. іменник «походження» від дієслова *provenire* – «виникати, виходити, відбуватися, знаходитися») – у книгознавстві це вкладні та власницькі записи (авторські помітки, дарчі написи та ін.) і позначки на книзі, що свідчать про походження та приналежність документа (книги), визначають історію володіння певних осіб та інституцій цією книгою, які були зроблені від руки або у вигляді книжкових знаків (екслібриси, суперекслібриси, печатки, наклейки тощо) (Соколов В., 2019, <http://surl.li/hkrku>). Провенієнції, які є у фонді, представлені графічними знаками – це дає нам можливість простежити шлях, який пройшла книга, поки вона не стала частиною фонду: [печать Городского 8-классного Комерческого училища г. Бердянска], [печать козельской женской гимназии], [печать из личной библиотеки Сергея Ивановича Наумова], [печать Одесская профессиональная школа садоводства] (Каталог ФРЦК, 2012–2022, <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan>). Виникає питання, як вони потрапили до основного фонду бібліотеки.

За період своєї діяльності у фонді діяли стаціонарні виставки, у період пандемії

створювалися віртуальні виставки, кожного навчального року проводилися екскурсії бібліотекою університету, де фонд рідкісної і цінної книги був одним із найбільш цікавих об'єктів; проведення різного спрямування університетських заходів та гостьові екскурсії не оминали цей структурний підрозділ. Здобувачі обох рівнів навчання при написанні випускної кваліфікаційної роботи та викладачі, науковці користувалися джерелами, які зберігалися у фонді.

Висновки. Результати проведеного аналізу дали змогу вивчити та розкрити склад і цінність книжкової спадщини, збереженої у фонді. На початок 2022 року за майже 10 років свого існування фонд нараховував близько 1000 одиниць зберігання. Була розроблена документація, сформовано 5 колекцій, створена картотека в паперовому і електронному форматі, розпочата робота з оцифрування та реставрації книг фонду. Реалізовано ряд заходів, спрямованих на популяризацію та збереження книги, використання джерел інформації в науково-дослідній роботі викладачів, здобувачів університету. На рівні великих бібліотечних установ фонд рідкісної та цінної книги Бердянського державного педагогічного університету виглядає не досить масштабно, але в контексті регіонального аспекту є досить репрезентативним, бо виконує ряд функцій: наукову, культурну та функцію популяризації та збереження книжкової спадщини Північного Приазов'я. Сьогодні весь бібліотечний фонд перебуває в окупації та є недоступним, на жаль, достовірно ми не можемо володіти інформацією про його цілісність, але його активно використовують у сюжетах пропагандистського спрямування, видаючи за власні здобутки.

Список використаних джерел:

Бердянська чоловіча гімназія (остання третина XIX століття) (2006). Упорядники: В. М. Константинова, І. І. Лиман. Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. Том I. Київ: «Освіта України», 2006. 528 с.

Бердянська чоловіча гімназія (1901–1919 роки) (2007). Упорядники: І. І. Лиман, В. М. Константинова. Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. Том II. Київ: «Освіта України», 2007. 631 с.

Бібліотека Бердянського державного педагогічного університету (2026). URL:<https://library.bdpu.org.ua/> (дата звернення: 17.03.2026).

Бондар Н. П., Ковальчук Г. І. (2021). Книгознавчі, бібліотекознавчі, українознавчі дослідження історико-культурних фондів Інституту книгознавства НБУВ. Відділ стародруків та рідкісних видань. Історико-культурні фонди Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: дослідження, організація доступу та створення електронного ресурсу (2000–2020): монографія. Т. Д. Антонюк та ін.; ред. Г. І. Ковальчук. Київ, 2021. С. 60–124.

Картоотека ФРЦК БДПУ (2012–2022). URL: <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan/> (дата звернення: 19.03.2026).

Ковальчук Г. І. (2021). Дослідження стародруків та рідкісних видань: з історії атрибуції книжкових пам'яток. *Український історичний журнал*, 3, 148–156. URL: <http://surl.li/rsnjy> (дата звернення: 21.03.2026).

Ковальчук Г. І. (2019). Книжкові пам'ятки. Українська бібліотечна енциклопедія: вебсайт. URL: <http://surl.li/fkegu> (дата звернення: 22.03.2026).

Ковальчук Г. І. (2020). Рідкісні книги. Українська бібліотечна енциклопедія: вебсайт. URL: <http://surl.li/ofxqh> (дата звернення: 22.03.2026).

Мельник М. І. (2023). Історико-книгознавчі дослідження фонду бібліотеки з метою створення книжкових колекцій. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 2, 19. URL: <http://surl.li/rtkow> (дата звернення: 19.03.2026).

Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання: наказ Міністерства культури України № 437 від 14.06.2016 р. zakononline: вебсайт. URL: <http://surl.li/rsnjg> (дата звернення: 17.03.2026).

Положення про фонд рідкісної та цінної книги (2012). URL: <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/polozhennya-pro-fond> (дата звернення: 17.03.2026).

Соколов В. Ю. (2019). Провенієнція. Українська бібліотечна енциклопедія: вебсайт. URL: <http://surl.li/hkrku> (дата звернення: 22.03.2026).

Фонд рідкої та цінної книги Бердянського державного педагогічного університету (ФРЦК) (2026). URL: <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/> (дата звернення: 19.03.2026).

References:

Berdyansk Men's Gymnasium (Last Third of the 19th Century) (2006). Edited by: V. M. Konstantinova, I. I. Lyman. Materials on the History of Berdyansk State Pedagogical University. Vol. I. Kyiv: Osvita Ukrainy. 528 p.

Berdyansk Men's Gymnasium (1901–1919) (2007). Edited by: I. I. Lyman, V. M. Konstantinova. Materials on the History of Berdyansk State Pedagogical University. Volume II. Kyiv: Osvita Ukrainy. 631 p.

Library of Berdyansk State Pedagogical University (2026). URL: <https://library.bdpu.org.ua/> (access date 17.03.2026).

Bondar, N. P., Kovalchuk, G. I. (2021). Bibliographical, Library Science, and Ukrainian Studies Research on the Historical and Cultural Collections of the Institute of Bibliography of the National Library of Ukraine. Department of Early Printed Books and Rare Editions. Historical and Cultural Collections of the Institute of Book Studies of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: Research, Organization of Access, and Creation of an Electronic Resource (2000–2020): Monograph. T. D. Antoniuk et al.; ed. H. I. Kovalchuk. Kyiv. P. 60–124.

Card Index of the CRVB at BSPU (2012–2022). URL: <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/elektronna-kolektsiya-ridkisnykh-vydan/> (accessed 19.03.2026).

Kovalchuk, G. I. (2021). Research on Old Prints and Rare Editions: On the History of Attribution of Book Monuments. *Ukrainian Historical Journal*, 3, 148–156. URL: <http://surl.li/rsnjy> (accessed 21.03.2026).

Kovalchuk, G. I. (2019). Book Monuments. Ukrainian Library Encyclopedia: website. URL: <http://surl.li/fkegu> (accessed 22.03.2026).

Kovalchuk, G. I. (2020). Rare Books. Ukrainian Library Encyclopedia: website. URL: <http://surl.li/ofxqh> (accessed 22.03.2026).

Melnik, M. I. (2023). Historical and bibliographic research of the library's collection for the purpose of creating book collections. *Library Forum: History, Theory, and Practice*, 2, 19. URL: <http://surl.li/rtkow> (accessed 19.03.2026).

On the Approval of the Procedure for Selecting Manuscript Books, Rare, and Valuable Publications for the State Register of National Cultural Heritage: Order of the Ministry of Culture of Ukraine No. 437 dated June 14, 2016. zakononline: website. URL: <http://surl.li/rsnjg> (accessed 17.03.2026).

Regulations on the Rare and Valuable Books Collection (2012). URL: <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/polozhennya-pro-fond> (accessed 17.03.2026).

Sokolov, V. Yu. (2019) Provenance. Ukrainian Library Encyclopedia: website. URL: <http://surl.li/hkrku> (accessed: 22.03.2026).

Collection of Rare and Valuable Books of Berdyansk State Pedagogical University (CRVB) (2026). URL: <https://library.bdpu.org.ua/fond-ridkisnoy-i-cinnoyi-knugu/> (accessed 19.03.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 31.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026